

Bijlage 1: Verzoek Kamerleden aan de verantwoordelijke ministers om met Femmes for Freedom samen te werken en draagvlak voor de ideeën van Femmes for Freedom

Kamerstuk 32175 nr. 70 Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de minister voor Rechtsbescherming op 18 maart 2021¹

Pharos ontwikkelt met betrokken partijen bij de actieagenda, zoals het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (hierna: LKHA), de Federatie van Somalische Associaties Nederland (hierna: FSAN), Movisie en Femmes for Freedom en kleine (zelf)organisaties die deel uitmaken van de gemeenschappen, een brede voorlichtingscampagne over de verschillende vormen van schadelijke praktijken. Pharos zorgt voor coördinatie, samenhang en afstemming tussen de betrokken partijen. Voor deze aanpak is gekozen om (potentiële) slachtoffers, professionals en omstanders gericht te kunnen bereiken. Met deze voorlichtingscampagne geven we samen met de Minister van SZW ook invulling aan de motie van het lid Peters (CDA)⁵ waarin de regering wordt opgeroepen om Femmes for Freedom te betrekken bij de beleidsvorming en uitvoering.

Voortbouwen op eerder ingezet beleid (zie het Actieplan Zelfbeschikking 2015–2017)¹⁶ gericht op de bevordering van mentaliteitsverandering. In aansluiting op de drie eerdergenoemde projecten gericht op de bevordering van het recht op zelfbeschikking gaat SZW samen met OCW en partijen gericht op verandering van binnenuit – zoals de partijen uit de Alliantie Verandering van Binnenuit en Femmes for Freedom – verkennen of er witte vlekken in de aanpak zijn en waar versteviging mogelijk is. SZW zet hierbij in op aanpakken die bewezen effectief zijn of waarvan we de effectiviteit aan kunnen tonen. Hiermee wordt ook invulling gegeven aan een eerdere toezegging van de Minister van SZW om met gemeenschappen in overleg te gaan over vrouwelijke genitale verminking dat één van de uitingen kan zijn van eengerelateerd geweld. Daarnaast wordt hiermee ook uitvoering gegeven aan de gewijzigde motie van de leden Van den Berge en Jasper van Dijk waarin de regering wordt opgeroepen om gemeenschappen nauw te betrekken bij de aanpak en preventie van eengerelateerd geweld.¹⁷

Kamerstuk 35646 nr. 5, Regels voor het inzichtelijk maken van buitenlandse donaties ontvangen door maatschappelijke organisaties en tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, de Handelsregisterwet 2007 en de Wet op de economische delicten in verband met het deponeren van de balans en de staat van baten en lasten door stichtingen op 23 december 2020²

De leden van de VVD-fractie constateren dat het verder onderzoeken van de buitenlandse beïnvloeding vereist dat dit noodzakelijk is voor de handhaving van de openbare orde van de burgemeester of een adequate taakuitoefening door het OM. Zij zijn benieuwd wanneer sprake is van «noodzakelijk voor de handhaving van de openbare orde», hoe een burgemeester dit moet aantonen en of de regering voorbeelden kan geven wanneer van deze noodzaak sprake zou zijn waar nu nog niet gehandhaafd kan worden. Denk daarbij aan het verzoek tot sluiting van de As-Soennah moskee door Femmes For Freedom omdat het besnijden van vrouwen er werd aanbevolen. Deze leden wijzen daarbij nadrukkelijk op de samenhang met de recent geformuleerde definitie van problematisch gedrag door het kabinet. Zou het, zo vragen zij de regering, niet beter zijn als de burgemeesters en het OM ook op basis van problematisch gedrag kunnen doorvragen naar het wie achter de buitenlandse financiering? Zo niet, waarom denkt de regering dat dit niet bij kan dragen,

¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32175-70.html>

² <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35646-5.html>

eens te meer omdat zij zelf schrijft dat problematisch gedrag ook zonder doelbewuste strategie gericht op ondermijning van de democratische rechtsorde hier alsnog een bijdrage aan kan leveren?

Kamerstuk 35570-XV nr. 81 Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (XV) voor het jaar 2021 op 12 november 2020³

Peters (CDA): Hoe kunnen we migrantenorganisaties – we hebben het er allemaal vaker over, dus ik hoef niet te claimen dat ik degene ben die het steunt, maar wij doen dat wel – als Femmes for Freedom, die uitdrukkelijk hun persoonlijke verantwoordelijkheid pakken, ondersteunen, zodat ze duurzaam kunnen voortbestaan? Is de Minister bereid in gesprek te gaan om te bezien hoe die ondersteuning eruit zou kunnen zien?

Minister Koolmees: In het verlengde daarvan vroeg de heer Peters specifiek naar Femmes for Freedom. Een deel wordt uitgevoerd door Femmes for Freedom namelijk. Dat is een belangrijke organisatie met veel kennis en ervaring op dit beleidsterrein. Deze organisatie wordt ook door diverse departementen betrokken bij beleid, het uitvoeren van beleid en het uitvoeren van projecten, bijvoorbeeld bij de uitvoering van de Actieagenda Schadelijke Praktijken die op 18 februari door Sander Dekker en Hugo de Jonge is aangeboden. Er wordt ook samengewerkt met het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating en het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld. Daarin participeren Femmes for Freedom, Pharos, Movisie, VNG, de gemeenten en Veilig Thuis. Daarmee zien we ook dat deze organisatie in verschillende projecten meewerkt aan de uitvoering van beleid, maar wat wij nooit doen is subsidie geven aan individuele organisaties. Het gaat altijd over projectfinanciering die gerelateerd is aan een doel dat we met elkaar willen bereiken. Femmes for Freedom speelt daarin een belangrijke rol.

Peters (CDA): Ik heb een vraag over Femmes for Freedom. Ik ben blij dat de Minister aangeeft dat er Kamerbreed en door diverse ministeries groot gebruik van wordt gemaakt. Mijn vraag is: is de Minister bereid om in gesprek te gaan en te bekijken hoe we tot een duurzame bestaanszekerheid – ik noem het maar even zo – voor die club kunnen komen?

Minister Koolmees: Hoe verleidelijk ook en hoe sympathiek ik ook sta tegenover de doelstelling van de organisatie, ik kan dat niet toezeggen. We hebben er als kabinet voor gekozen om niet organisaties te financieren, maar projecten en programma's, ook om te voorkomen dat je in een soort aanbestedingsachtige discussies terechtkomt. Nogmaals, Femmes for Freedom is bij heel veel trajecten betrokken. Niet alleen SZW, maar ook VWS is in overleg met deze organisatie. Langs verschillende financieringslijnen vindt er projectsubsidie plaats. Maar wij zijn niet van plan om organisaties te financieren.

Peters (CDA): Mijn vraag is niet of u een subsidie wilt geven voor Femmes for Freedom alleen, maar om te kijken of er mogelijkheden zijn om duurzame bestaanszekerheid te geven. Dat kan ook op andere manieren dan alleen maar door directe financiering.

Kamerstuk 32824 nr. 311, Motie van het lid Peters op 12 november 2020⁴

Voorgesteld tijdens het Wetgevingsoverleg van 12 november 2020

De Kamer,
gehoord de beraadslaging,

---

³ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35570-XV-81.html>

⁴ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32824-311.html>

overwegende dat Femmes For Freedom zich inzet voor het zelfbeschikkingsrecht en de algehele emancipatie van meisjes en vrouwen met een biculturele achtergrond;
overwegende dat zij bij uitstek hun persoonlijke verantwoordelijkheid nemen en anderen aansporen dat ook te doen;
constaterende dat het voortbestaan van deze stichting vanwege haar bijdrage aan de emancipatie van meisjes en vrouwen met een biculturele achtergrond zéér belangrijk is;
verzoekt de regering, in gesprek te gaan met Femmes for Freedom en te onderzoeken welke duurzame rol de stichting kan spelen binnen het brede thema van zelfbeschikking, en daar afspraken over te maken;
verzoekt de regering, tevens de Kamer over de voortgang van deze gesprekken in kennis te stellen,
en gaat over tot de orde van de dag.
Peters

Kamerstuk 35 348 nr. 14 Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, het Burgerlijk Wetboek en andere wetten (tegenaan huwelijkse gevangenschap en enige andere onderwerpen) op 9 november 2020⁵

Buitenweg (GroenLinks): Ik probeer het even te begrijpen. Ik ben er helemaal voor dat vrouwen hun leven kunnen leven zoals ze dat zelf wensen. Dat betekent dat ik geen enkele belemmering accepteer die het voor vrouwen onmogelijk maakt om hun mensenrechten uit te oefenen. Ik kijk misschien een tandje anders aan tegen de vrijheid van religie. Ik denk echt heel strak: religie mag nooit een pretext zijn, gebruikt worden om emancipatie en de rechten van vrouwen in de weg te zitten. Dat vind ik gewoon niet aanvaardbaar. Ik zal er inderdaad alles aan doen om ervoor te zorgen. Maar mevrouw Van Toorenborg zei het al: het gaat ook over de praktijk. Want wij kunnen hier wetten maken wat we willen, maar het gaat erom dat mensen weten waar ze heen kunnen, dat ze steun kunnen krijgen en dat we knokken voor erkenning. Daar kom ik zo meteen nog op. Het gaat erom dat we ook geld geven aan allerlei organisaties, zoals Femmes for Freedom, zodat mensen ook echt hun recht kunnen halen.

[...]

De tweede vraag is: hoe zorgen we ervoor dat vrouwen weten waar ze terecht komen? Dat is een beetje in aansluiting op wat ik net zei over het belang van voorlichting. Een organisatie als Femmes for Freedom is een kenniscentrum geworden en heeft een enorme bijdrage geleverd aan de verbetering van de rechtspositie van vrouwen. Maar we moeten echt investeren in deze of zulk soort organisaties, want anders dreigt de wet uiteindelijk vooral op papier te bestaan en een beperkte impact te hebben. Hoe kijkt de Minister daartegen aan?

Van Nispen (SP): We bespreken hier vandaag de civielrechtelijke mogelijkheden, terecht, maar hoe zit het met het strafrecht? Want huwelijkse gevangenschap is al een vorm van dwang. Hoe vaak wordt er strafrechtelijk opgetreden? Zijn hier cijfers van? En zijn er knelpunten? De vervolgvraag is hoe het zit met de kennis bij de politie, het Openbaar Ministerie, maatschappelijk werkers en wijkteammedewerkers. Dat is al heel lang een knelpunt. In het verleden zijn er moties aangenomen in de Kamer over het belang van specialistische kennis. Wat is hierbij de stand van zaken? Ik denk dat we het er ook over eens zijn dat we er nog niet zijn met alleen wetten. Er moet ook voorlichting komen. Er moet kennis zijn, ook op het ministerie. Er moeten gesprekken gevoerd worden met mensen die deze problematiek van binnenuit snappen en kennen. Al jaren vragen wij vanuit de Kamer om onder andere met Femmes for Freedom hierover in gesprek te gaan en hen te betrekken bij de beleidsvorming en de ontwikkeling van voorlichting. Waarom gebeurt dat

---

⁵ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35348-14.html>

nog zo weinig? Deze organisatie zou gesprekspartner moeten zijn omdat ze waardevolle informatie en kennis heeft en bij kan dragen aan beleid en voorlichting. Zo behandelt het ministerie haar volgens mij nog niet. Dat snap ik niet goed. Graag een reactie hierop.

Bergkamp (D66): Dank u wel, voorzitter. Zonder activisme en strijd zouden we deze wetsbehandeling vandaag niet hebben gehad. Dus ook een woord van dank aan Femmes for Freedom – de naam is al een paar keer gevallen vandaag. Ik zag ze net twitteren dat ze vandaag taart eten, want het is voor hen een heel persoonlijk en belangrijk moment. Dus felicitaties in ieder geval voor de behandeling. Ook de betrokkenheid van een aantal collega's, zeker van mevrouw Buitenweg, bij dit onderwerp is indrukwekkend. Dat heeft ertoe geleid dat we vandaag dit debat hebben.

Van Wijngaarden (D66): Dank u wel, voorzitter. Ik zou graag nog iets willen zeggen over het wetsvoorstel. Dit is echt een wetsvoorstel dat is geboren uit strijd. Dat vind ik ontzettend mooi. Het is de strijd van mevrouw Buitenweg, de heer Van Nispen en hun voorgangers. Er zijn al heel veel mensen genoemd. Ik doe nu ook weer mensen tekort, maar mevrouw Buitenweg zit nu naast me en ik weet dat ze na deze periode vertrekt, dus dat vind ik ook belangrijk. Maar het is ook de strijd van een organisatie als Femmes for Freedom. Dat is eigenlijk een hele kleine club die dit op de kaart, op de agenda heeft gezet. Ik vind het in die zin een mooi moment.

[Kamerstuk 35570-VIII nr. 124, Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap \(VIII\) voor het jaar 2021, op 2 november 2020⁶](#)

Minister van Engelshoven: Binnenkort zal bijvoorbeeld in de voortgangsrapportage van het programma Geweld hoort nergens thuis, die aan uw Kamer wordt gezonden, hier aandacht aan worden besteed, want dat gaat vaak hand in hand. Omwille van de tijd zal ik ze niet allemaal opnoemen, maar ook hieraan werken wij met heel veel organisaties samen, onder andere met Femmes For Freedom, om te kijken of we die stappen vooruit kunnen zetten en om te kijken wat we gezamenlijk kunnen doen om met groepen samen op te trekken om inderdaad te zorgen dat meer vrouwen vrijer leven.

[Kamerstuk 35341 nr. 13, Initiatiefnota van het lid Becker 'In Nederland beslis je over je eigen leven' op 7 oktober 2020⁷](#)

Van Dijk (SP): Wat kunnen we doen om de verborgen vrouwen te bereiken? In hoeverre kunnen we dit soort huwelijkse slavernij gewoon strafbaar stellen, bijvoorbeeld door huwelijkse uitbuiting specifiek onder het bestaande verbod op mensenhandel te brengen? Dit pleidooi wordt ook gedaan door Femmes For Freedom. Graag een reactie. Wat vindt mevrouw Becker van de opinie van Femmes For Freedom waarin wordt gezegd dat migrantenvrouwen onder emancipatie in plaats van onder integratie moeten vallen? Ze willen niet steeds door het hoepeltje van integratie springen, ze willen volwaardig meedoen. Ze willen economisch zelfstandig worden en uit de armoede raken. Als u het daarmee eens bent, zult u iets moeten doen aan de belabberde positie van veel migrantenvrouwen, bijvoorbeeld door hun veel te lage inkomen.

Peters (CDA): Het gaat om emancipatie, om kansen en mogelijkheden voor deze vrouwen. Is de Minister bereid hier dan ook specifiek beleid op te maken en daarbij vrouwenrechtenorganisaties zoals Femmes For Freedom – daar is net al over gesproken – structureel te betrekken?

---

⁶ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35570-VIII-124.html>

⁷ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35341-13.html>

Becker (VVD): Ik ben deze initiatiefnota gaan schrijven met behulp van heel veel organisaties die er in de dagelijkse praktijk al voor strijden, die het belangrijke echte werk doen. Het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld, het Humanistisch Verbond, dat strijdt voor geloofsafvalligen, Femmes for Freedom, dat op een hele baanbrekende manier onderwerpen op de agenda heeft gezet, de Schilderswijk Moeders: ze zijn vorige week allemaal langsgesproken. Vanuit deze plek wil ik hen bedanken, want zij hebben deze nota mogelijk gemaakt, door werkbezoeken, door gesprekken en door steeds onderwerpen bij ons onder de aandacht te brengen.

[...]

Het kabinet heeft inmiddels ook toegezegd meer controles te zullen laten uitvoeren op Schiphol als het gaat om het kunnen voorkomen van genitale verminking. Het is zelf gekomen met een actieagenda Schadelijke Praktijken en heeft na vele oproepen van onze kant, van de Kamer maar ook van een organisatie als Femmes for Freedom, de gynaecologen ertoe aangezet om de richtlijn voor maagdenvliesherstel aan te passen.

[...]

De heer Jasper van Dijk heeft mij gevraagd wat ik vind van de opinie van Femmes for Freedom dat het hier niet gaat over integratie, maar dat het zou moeten gaan over emancipatie. Ik deel heel erg het gevoel dat Femmes for Freedom naar voren brengt. Stel dat je hier als vrouw bent geboren. Dan zie je dit debat of je leest hierover, en dan denk je: «Hoezo? Ik heb inderdaad een migratieachtergrond, maar hoezo zou ik nu nog moeten integreren? Ik wil juist vrijheid. Ik ben juist onderdeel van de Nederlandse samenleving. Waarom is dit niet gewoon bij de Minister voor emancipatie ondergebracht in plaats van bij de Minister voor integratie?

[...]

Daar zet ik dan het baanbrekende werk van Femmes for Freedom tegenover, met hun poster, in Your Face. Dat roept wel een maatschappelijke discussie op. Dat is ook precies mijn kritiek geweest richting de Minister en de reden dat ik vond dat ik een amendement moest indienen, juist voor dit soort baanbrekende werk. Anders is het allemaal werk in zaaltjes, met de mantel der liefde, cultuurrelativerend, en daar moeten we voor waken. We moeten ook in de evaluatie meenemen of dat niet doorschiet.

Handeling 2019-2020 nr 86 item 3 Vragenuur op 4 augustus 2020⁸

Bente Becker (VVD): De VVD diende vorig jaar een initiatiefnota in tegen culturele onderdrukking en ook vrouwenbesnijdenis. Wij willen voorkomen dat meisjes worden meegenomen door middel van controles bij risicovluchten op Schiphol, met informatie ter plekke over wat te doen bij signalen van vrouwenbesnijdenis. Ik las dat het kabinet dat wil gaan doen. Dat is mooi, maar hoe snel is dit geregeld? Kan de minister toezeggen: voor de zomer? Ook willen we dat daders harder aangepakt worden. Maar het is lastig straffen, omdat dat alleen maar zou kunnen bij een Nederlandse nationaliteit of bij een vaste verblijfplaats hier. Als de besnijdenis op vakantie gebeurt, is dat dus moeilijk. Daarom heb ik voorgesteld de medeplichtigen strenger te straffen, niet alleen degene die besnijdt maar ook de familie die er vanuit de cultuur toe aanzet en toekijkt. Kan de minister dit regelen? En wil de minister meer doen tegen imams en moskeeën die vrouwenbesnijdenis aanbevelen? Het dappere Femmes for Freedom heeft vorige week een taakstraf voor een moskee docent afgedwongen. Maar deze docent gaat in hoger beroep. En de moskee zegt nu doodleuk dat de aanbeveling tot vrouwenbesnijdenis onder de godsdienstvrijheid valt. Waar blijft de overheid? Kan de minister gemeenten erop aanspreken dat zij gaan handhaven? Kan hij in gesprek gaan met de islamitische gemeenschap om afstand te nemen van vrouwenbesnijdenis? Kunnen dit soort imams een gebiedsverbod krijgen? Ik heb

---

⁸ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20192020-86-3.html>

hierover ook samen met de SP vragen gesteld en ik hoop daar vandaag alvast een reactie op te kunnen krijgen.

Kamerstuk 35228 nr. 4, Parlementaire ondervraging ongewenste beïnvloeding uit onvrije landen op 25 juni 2020⁹

Parlementaire ondervragingscommissie: 'De heer Taheri geeft tevens aan dat hij na de Nieuwsuuruitzending zelf, op eigen initiatief, een gesprek gehad heeft met de toenmalig burgemeester, mevrouw Krikke, met de hoofdofficier van justitie en met de politiechef.⁴⁴⁴ Mevrouw Krikke geeft in haar verhoor echter aan dat zij het bestuur van As-Soennah heeft uitgenodigd voor een gesprek over buitenlandse financiering in het stadhuis: «Over dat dat gebeurde, waren ze overigens niet achterhoudend; daar waren ze redelijk transparant over. Ik heb ze toen aangesproken op wat ook uit de Nieuwsuur- en Netwerkuitzending was gekomen, namelijk dat door een prediker bij As-Soennah ergens diep op het internet werd gezegd dat vrouwenbesnijdenis iets moest zijn wat aanbevelenswaardig was. Ik heb gezegd dat ik dat echt onbestaanbaar vind. Vrouwenbesnijdenis is een zo serieuze verminking dat je daar niet zo lichtvaardig maar over kan zeggen dat dat aanbevelenswaardig is». En: «Daarin zei de As-Soennah moskee dat ze zich niet realiseerden dat dat op de website stond, dat zij dat niet zouden willen en dat ze het eraf zouden halen».

Door een aangifte-actie van de Femmes for Freedom, een stichting die opkomt voor de rechten van alle meisjes en vrouwen, werd door meer dan 133 personen aangifte gedaan tegen de betreffende prediker. De rechtbank heeft op 19 juni 2020 de betreffende docent veroordeeld tot een werkstraf van 80 uur. Het publiekelijk aanbevelen van vrouwenbesnijdenis ziet de rechtbank als opruien en aanzetten tot geweld'

Kamerstuk 32824 nr. 293 Verslag van een algemeen overleg Integratiebeleid op 3 april 2020¹⁰

Jasper van Dijk (SP): 'Voorzitter. Femmes For Freedom heeft een interessant bericht uitgedaan over verborgen vrouwen. Daar heb ik vragen over gesteld. Het gaat om vrouwen die hier bijvoorbeeld door kennismigranten naartoe worden gehaald, zo kun je wel zeggen, uit landen als Pakistan. Die vrouwen worden hier volledig verborgen, hebben geen inburgeringsplicht, worden mishandeld en worden soms zelfs vermoord. Bent u bereid om te kijken naar de mogelijkheden om hier een eind aan te maken?'

Kamerstuk 35300-VIII nr. 144, Verslag van een wetgevingsoverleg op 23 januari 2020¹¹

Minister van Engelshoven: De heer El Yassini vroeg ook nog hoe we ervoor kunnen zorgen dat leraren in het onderwijs signalen van eengerelateerd geweld beter herkennen, en of eengerelateerd geweld of zelfbeschikking niet moeten terugkomen in het burgerschapsonderwijs. Die twee onderwerpen hangen wel samen. Volgens mij vroeg de heer Van Dijk ook een beetje hoe dit zit in het burgerschapsonderwijs. Het wetsvoorstel over het vernieuwen van het burgerschapsonderwijs is net naar de Raad van State gestuurd. We hopen dat natuurlijk zo snel mogelijk in de Kamer in behandeling te nemen. Daar zitten echt aangescherpte doelstellingen in, zeker als het gaat om zelfbeschikking en het maken van eigen keuzes.

---

⁹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35228-4.html>

¹⁰ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32824-293.html>

¹¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35300-VIII-144.html>

De Stichting School & Veiligheid is echt onze partner als het gaat om veiligheid op vele terreinen op scholen. Zij geeft trainingen voor onder andere leraren, maar ook voor vertrouwenspersonen op scholen. Scholen hebben zorg- en adviesteams waarin zorgelijke signalen worden besproken. Zij kunnen doorverwijzen naar zorg of politie. Soms zitten zij daar ook gewoon aan tafel. De Stichting School & Veiligheid moet ons helpen om ervoor te zorgen dat ook mensen in de zorg- en adviesteams de signalen op tijd erkennen, zodat ze daar op tijd op kunnen acteren. In dit kader steun ik ook het werk van bijvoorbeeld Femmes for Freedom. Zij voeren gesprekken met scholen en Rutgers om ervoor te zorgen dat signalen van schadelijke traditionele praktijken herkend worden op school, dus ook bij de zorg- en adviesteams. Zo kan er op tijd worden doorverwezen naar zorg of politie als dat nodig is, of kan daarover het gesprek worden aangegaan. Hier is volop aandacht voor..

Kamerstuk 32735 nr. 228 Notaoverleg Mensenrechten in het buitenlands beleid op 5 november 2018¹²

Sadet Karabulut (SP): 'Voorzitter. Ik weet dat Nederland zich ook inzet voor vrouwenrechten, en gelukkig maar. Het is een van de prioriteiten. De heer Sjoerdsma noemde het ook al. Wanneer de mensenrechten dusdanig onder druk staan, weet je dat de vrouwenrechten als eerste worden geschonden. In die zin sluit ik mij ook aan bij de vragen over Asia Bibi, het opvangen van haar en alle andere mogelijkheden die de Minister ziet om haar te helpen. Ik ben in die zin enorm trots op bijvoorbeeld de stichting Karama of Femmes for Freedom, die vanuit Nederland in het buitenland heel erg belangrijk grassrootswerk doen, van onderop, om de vrouwenrechten te verdedigen. Welke mogelijkheden ziet de Minister om deze mensenrechtenverdedigers te ondersteunen? Ik weet dat zij het ontzettend moeilijk hebben en iedere keer weer moeten bedelen om aan tafel te komen of om aan financiering te komen. Graag een reactie.'

Kathalijne Buitenweg (GroenLinks):

'Het is heel begrijpelijk dat de Minister naar de evaluatie wil kijken, bijvoorbeeld bij Femmes for Freedom. Ik denk dat er in den brede sowieso behoefte is aan meer shelters en meer steun bij ambassades om ervoor te zorgen dat vrouwen en kinderen die zijn achtergelaten, onderdak kunnen krijgen. Er moet ook meer geld komen via het Ticketfonds, zodat vrouwen en kinderen die ontsnapt zijn aan de familie terug kunnen gaan. Ik hoop dat de Minister nog wil kijken naar de steun voor Femmes for Freedom, naar meer mogelijkheden voor shelters bij de ambassades en naar een ruimere financiering van het Ticketfonds.'

Kamerstuk 32734 nr. 34 verslag van een algemeen overleg Nederlandse Diplomatie op 17 oktober 2018¹³

Sven Koopmans (VVD): 'Tenzij de Minister nog wilde zeggen dat hij zich hier verder mee bezig gaat houden. Ik vraag gewoon om duidelijkheid. Ik begrijp dat we financiële voorstellen bij de begroting moeten behandelen, maar hoor ik de Minister zeggen dat hij zich gaat inzetten voor het voortzetten van die activiteit, van het helpen van mensen, vaak Nederlandse meisjes die naar het buitenland worden gelokt, daar worden gedwongen om te trouwen en worden achtergelaten? Die activiteit is denk ik enorm belangrijk. Er is nu een samenwerkingsverband, ook met Nederlandse ngo's. Ik noem bijvoorbeeld Femmes for Freedom van de ons bekende Shirin Musa. Is de Minister, los van het financiële aspect, van

---

¹² <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32735-228.html>

¹³ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32734-34.html>

plan om deze activiteit, die zo belangrijk is voor Nederlanders in het buitenland, door te zetten? De financiële mogelijkheden zoeken we indien nodig vervolgens bij de begroting.'

Kamerstuk 28345, Nr. 201 verslag van een algemeen overleg Aanpak huiselijk geweld Kindermishandeling¹⁴

Kirsten van den Hul (PvdA): 'Zoals ik al eerder zei, juichen wij de aangekondigde maatregelen in de nota zeer toe. Wij zouden er graag nog een ambitieniveau, die extra regie, bovenop zien, net als onder anderen de Ombudsman aanraadde. Ik wil het kabinet vragen om bij de monitoring ook zelfhulporganisaties en belangenorganisaties van ervaringsdeskundigen die de diversiteit van het probleem goed kennen, te betrekken. De stichting Zijweg, die vandaag aanwezig is, en Femmes for Freedom.'

Kamerstuk 33836 nr. Nr. 26 verslag van een algemeen overleg Personen-en Familierecht op 16 mei 2018¹⁵:

Michiel van Nispen (SP): 'Dan de huwelijkse gevangenschap. Ook hiervoor heeft de SP al jaren terug aandacht gevraagd. Inmiddels is het echt een erkend probleem, vooral dankzij de inspanningen van Shirin Musa van Femmes for Freedom. Is de Minister bereid om bij de uitwerking van zijn plannen deze deskundigen te spreken en erbij te betrekken?'

Attje Kuiken (PvdA): 'Voorzitter. Ik sluit mij korthedshalve aan – dan ben ik door mijn tijd heen – bij de vraag die de heer Van Nispen heeft gesteld over Femmes for Freedom en de rol die zij kunnen spelen bij het huwelijkse gevangenschap.'

Kamerstuk 28345 nr.186 AO Kindermishandeling/ GIA/ Slachtoffers loverboys op 4 april 2018¹⁶:

Gert-Jan Segers (CU): 'Helemaal aan het eind een onderwerp dat speciale aandacht verdient. Het gaat om een speciale subcultuur, een heel specifieke groep waarin sprake kan zijn van eerwraak en gedwongen huwelijken. Ook daar hebben we soms de hulp nodig van specialisten in de samenleving die dit bij de kop pakken. Het gaat bijvoorbeeld om Shirin Musa van Femmes for Freedom, die iedere keer dit onderwerp agendeert. Het gaat om een heel kleine organisatie die soms een heel klein duwtje nodig heeft. Mijn aanmoediging is: kunnen we dat kleine duwtje niet geven?'

Mijn tweede vraag is aan Minister Dekker, over gedwongen huwelijken. Soms heb je maatschappelijke organisaties nodig die iets doen, iets kunnen doen en soms een stap verder kunnen gaan dan de overheid zelf kan. Ik heb zelf de organisatie Femmes for Freedom genoemd. Ik geef het ook maar in overweging. Misschien komen we er later nog een keer over te spreken. Maar dat is wel een organisatie die een stap verder kan zetten in een aantal subculturen waarin de overheid toch wat beperkt is. Een hartelijke aanbeveling dus. Dank.'

Minister Sander Dekker: 'Voorzitter. Ik ga naar het punt van de heer Segers. Zijn suggestie om ook eens te praten met de organisatie Femmes for Freedom neem ik ter harte. Ik zal dat doen in het kader van de brief die ik nog ga schrijven.'

---

¹⁴ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28345-201.html>

¹⁵ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33836-26.html>

¹⁶ https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2018A00038

Kamerstuk 32734 nr. 34 verslag van een algemeen overleg Aanpak huiselijk geweld en Kinder mishandeling¹⁷:

Kirsten van den Hul (PvdA): 'Zoals ik al eerder zei, juichen wij de aangekondigde maatregelen in de nota zeer toe. Wij zouden er graag nog een ambitieniveau, die extra regie, bovenop zien, net als onder anderen de Ombudsman aanraadde. Ik wil het kabinet vragen om bij de monitoring ook zelfhulporganisaties en belangenorganisaties van ervaringsdeskundigen die de diversiteit van het probleem goed kennen, te betrekken. De stichting Zijweg, die vandaag aanwezig is, en Femmes for Freedom. Zo zijn er nog wat organisaties.'

Han ten Broeke (VVD) tijdens het wetgevingsoverleg van 12 juni 2017¹⁸

'Ten slotte heb ik nog een vraag over een motie die ik zelf heb ingediend. Ik ben tevreden over de manier waarop de minister het amendement-Ten Broeke c.s. over de forced marriage unit — de minister heeft daar de "eenheid huwelijksdwang" van gemaakt — heeft opgepakt. Ik ben daar tevreden over omdat de minister ook akkoord gaat. Dat is natuurlijk lastig voor een minister, want dan moet je een beetje over je eigen ministerie heen kijken, inclusief de inzet van meer ervaren recherchecapaciteit. Dat betekent dat je niet alleen een echte think tank, een soort denktank met deskundigheidsfunctie, of een campagne inzet, maar ook dat je echt gaat bekijken of je de juiste mensen kunt krijgen om die meisjes, natuurlijk met instemming van de lokale autoriteiten, weer terug te krijgen. Dat is een heel concreet plan, dat in Noorwegen en het VK gewoon werkt. Ik zou de minister willen vragen om toch nog eens serieus met de Noorse regering en met de opstellers van dat programma in gesprek te gaan. Hij geeft aan dat hij daartoe bereid is. Ik vraag hem ook om niet alleen met hen in gesprek te gaan, maar ook met Nederlandse ngo's die hier verstand van hebben. Ik vraag dat zelden of nooit, maar hier doe ik het heel bewust. Girls Not Brides heeft de minister zelf al genoemd in zijn brief. Ik zou daar Femmes for Freedom aan willen toevoegen. Ik zeg dat niet omdat ik veel overleg wil instigeren — ik ben daar over het algemeen avers van — maar omdat heel veel meldingen allereerst bij hen binnenkomen. Zowel in het kader van early warning als in het kader van early detecting van dit soort misstanden hebben zij dus vaak in een vroeg stadium informatie. Het kan goed zijn om te proberen daar naadloos mee samen te werken.'

Kamerstuk 32175 nr. 6, verslag van een algemeen overleg huwelijksdwang en gezinsmigratie op 7 april 2016¹⁹:

Vera Bergkamp (D66): 'Het is belangrijk om gebruik te maken van de kennis die we in Nederland hebben, bijvoorbeeld via Femmes for Freedom, Jeugdzorg, Atria, Kennisplatform Integratie & Samenleving maar ook het COA. Op welke manier worden deze organisaties bij de aanpak betrokken? Ik ben heel benieuwd naar de wijze waarop het proces eruitziet.'

Plenaire behandeling van het wetsvoorstel Wijziging van Boek 1 en Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek betreffende de huwelijksleeftijd, de huwelijksbeletsel, de nietigverklaring van een huwelijk en de erkenning van in het buitenland gesloten huwelijken (Wet tegengaan huwelijksdwang) (33488) op 20 maart 2014²⁰

---

¹⁷ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28345-201.html>

¹⁸ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/verslagen/detail?id=2017D17013&did=2>

¹⁹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32175-61.html>

²⁰ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20132014-65-4.html>

Foort van Oosten (VVD): Overigens brengt mij dat meteen op een aanvullende vraag aan de staatssecretaris. Het komt nogal eens voor dat buitenlands "familierecht" dwarsligt daar waar het gaat om erkenning van in Nederland gesloten echtscheidingsbeschikkingen. Wellicht is dit buiten de orde, want we spreken over het voorkomen van huwelijksdwang en niet over echtscheiding, maar kan de staatssecretaris met de Kamer delen welke inzet hij heeft gepleegd in zijn dialoog met andere landen die ertoe zou moeten leiden dat Nederlandse echtscheidingsbeschikkingen in het buitenland worden erkend? Ik vraag dit temeer omdat dit ook relevant kan zijn in de aanpak van de problematiek van de huwelijksgevangenschap. Daarover hoorde ik de heer De Wit spreken, maar ook andere collega's. De situatie dat vrouwen tegen hun wil gevangenen worden gehouden in een huwelijk komt mij net zo onwenselijk voor als dat zij een huwelijk onder dwang moeten aangaan. Ik ontvang signalen dat dit in Nederland aan de orde is. Blijkbaar wonen in ons land vrouwen die tegen hun wil in een huwelijk gevangenen worden gehouden. Is de staatssecretaris met dit probleem bekend? Wil hij deze problematiek nader beschouwen en hierover bijvoorbeeld met de organisatie Femmes for Freedom nader naar kijken?

Jan de Wit (SP): 'Tot slot wil ik nog een probleem aan de orde stellen dat samenhangt met de huwelijksdwang, namelijk het probleem van de zogeheten huwelijksgevangenschap. Dat is een ernstige vorm van dwang. Bij huwelijksgevangenschap zit iemand in het huwelijk gevangen. Het huwelijk is dan in Nederland weliswaar door de rechter ontbonden, maar in het land waar de echtgenoten naar het recht van dat land zijn gehuwd, kan het huwelijk niet worden ontbonden, bijvoorbeeld vanwege religieuze regels. Ik neem aan dat de andere fracties de stukken van Femmes for Freedom ook hebben gekregen. Daarin wordt duidelijk gemaakt dat dit heel schrijnende situaties oplevert voor, in dit geval, vooral vrouwen. Zij blijven in dat andere land gehuwd met een man van wie zij in ons land zijn gescheiden, met alle onaanvaardbare gevolgen van dien, waaronder zelfs seksuele beschikbaarheid. Mijn fractie heeft de regering al eerder aangespoord om te onderzoeken op welke wijze dit probleem kan worden opgelost en met name te bezien of en hoe de Nederlandse rechter hulp kan bieden, bijvoorbeeld in het kader van de echtscheidingsbeschikking. Dat is niet eenvoudig, omdat immers het recht van dat andere land geldt. In de reactie op de motie op stuk nr. 13 (32840) van mijn collega Kooiman oppert de staatssecretaris als eerste de mogelijkheid van het aanspannen van een kort geding ter zake van onrechtmatig handelen tegen de partner die weigert medewerking te verlenen aan de totstandkoming van de ontbinding van het huwelijk in het andere land. De rechter zou de man dan kunnen bevelen om de noodzakelijke stappen te zetten of de noodzakelijke handelingen te verrichten die benodigd zijn om tot ontbinding te komen, met daaraan verbonden eventueel een dwangsom. De uitkomst daarvan is echter onzeker, zo zegt ook de staatssecretaris.'

'Wat vindt de staatssecretaris van de suggestie die is aangedragen door Femmes for Freedom, dat de Nederlandse rechter in zijn eindbeschikking in voorkomende gevallen de man opdraagt om mee te werken aan de ontbinding van het huwelijk in het andere land op straffe van verbeurte van een dwangsom en dat de rechter in de beschikking zelf die formule vastlegt? Als de staatssecretaris daar iets in ziet, is het dan niet raadzaam om dat ook in de wet te regelen? Dat lijkt mij dan een logisch gevolg daarvan. Daarop aansluitend vraag ik mij af of de allerbeste oplossing niet is dat getracht wordt internationale verdragen te sluiten met landen die dit probleem kennen of waarvan wij zien dat die een probleem veroorzaken. Hoe ziet de staatssecretaris dat? Is de regering bereid stappen te zetten teneinde de voor onze begrippen onaanvaardbare huwelijksgevangenschap in de toekomst te voorkomen in het belang van alle vrouwen die daarvan het slachtoffer zijn respectievelijk dreigen te worden?'

Gerard Schouw (D66): 'In het verlengde daarvan ligt het probleem van huwelijkse gevangenschap en hinkende echtscheidingen als het land van herkomst de nietigverklaring niet erkent op grond van het daar geldende internationaal privaatrecht of religieus recht.

De staatssecretaris gaf in zijn reactie op de motie-Kooiman, die ook al door de heer De Wit is genoemd, aan dat de mogelijkheden in juli 2013 om dit te voorkomen zeer beperkt zijn. Hij verwees naar de mogelijkheden in het Nederlands recht om weigeringen van de ontbinding van een huwelijk in het land van herkomst of erkenning van die ontbinding aan de Nederlandse rechter voor te leggen. Zou een betere oplossing niet zijn om in het buitenlandbeleid in te zetten op wederzijdse erkenning van de ontbinding van huwelijken? Is de staatssecretaris bereid om in samenwerking met bijvoorbeeld de minister van Buitenlandse Zaken te inventariseren in welke landen als gevolg van het ontbinden op grond van deze wet problemen kunnen ontstaan en de Kamer te informeren over concrete stappen om die op te lossen te informeren? Ik lees in mijn tekst ook nog "voor inwerkingtreding van de wet"; dat lijkt me tricky, maar laat ik het toch maar als vraag formuleren. Wie weet wat voor antwoord de staatssecretaris op dat punt heeft.'

Lilian Helder (PVV): 'Als het huwelijk in een sharialand is gesloten, dan is de sharia van toepassing op de vraag of een van de echtgenoten gerechtigd is om de nietigheid van het huwelijk in te roepen. Dit wetsvoorstel heeft echter toch als doel om huwelijksdwang tegen te gaan? Hoe kan de echtgenote die onder dwang getrouwd is — ik spreek over echtgenote omdat het in de regel de vrouw is die onder dwang een huwelijk heeft gesloten — onder dit huwelijk uit komen? Zo lijkt het wetsvoorstel voor een groot deel op symboolpolitiek. Als je huwelijksdwang echt wilt tegengaan, dan moet je dergelijke huwelijken hier nooit erkennen. In het Nederlandse huwelijksrecht is het namelijk een fundamenteel beginsel dat sprake moet zijn van vrije toestemming bij het aangaan van een huwelijk. Waarom worden dan huwelijken erkend die gesloten zijn volgens regelgeving waarin de vrouw ondergeschikt is aan de man? Het antwoord dat zij kan kiezen voor een echtscheiding in dit land is niet bevredigend, want ook hier geldt dat een vrouw dat bijna niet kan doen vanwege de onredelijke eisen die daaraan worden gesteld in de sharia. Zo ontstaat het gevaar dat collega De Wit ook aanstipte, van huwelijkse gevangenschap. Kan de staatssecretaris hierop ingaan?'

Staatssecretaris Teeven: 'Dan kom ik op de vragen van de heer Oskam. Hij had twee specifieke vragen. Een daarvan stond in relatie met een opmerking die de heer Schouw maakte. Wat doen we aan de dialoog om echtscheidingen in het buitenland erkend te krijgen? De heer Van Oosten vroeg daar ook naar. Als de in Nederland uitgesproken echtscheidingen overal ter wereld erkend zouden worden, dan zou het probleem van huwelijkse gevangenschap uit de wereld zijn. Dat moeten we dus stimuleren. Ik ben dat met de Kamer eens. Om die reden zijn we ook aangesloten bij allerlei verdragen op dit terrein. Het probleem is echter dat er een aantal hardnekkige landen is die zeer weigerachtig zijn om onze echtscheidingen te erkennen. Soms zijn landen ook weigerachtig om onze huwelijken te erkennen. Juist die landen zijn niet aangesloten bij die verdragen. Het is zeer moeilijk om op een andere wijze ingang te vinden bij deze landen om de erkenning van echtscheidingen te vergemakkelijken. Het is dus een beetje zoeken. De heer Van Oosten riep het kabinet op dat te blijven doen. Ik zeg ook niet dat het kabinet stopt met zoeken, maar het is wel een beetje zoeken hoe je dat het makkelijkst realiseert. Het is ook een vrij ingewikkelde weg langs die internationale conferentie voor het privaatrecht. Op dit moment lopen er verschillende onderzoeken naar de aard en omvang van de huwelijkse gevangenschap. Met die onderzoeken wordt nadrukkelijk beoogd, oplossingsrichtingen te vinden om vrouwen een weg uit situaties van huwelijkse gevangenschap te bieden.'

Foort van Oosten (VVD): 'Ik begrijp dat het lastig is om het vraagstuk van huwelijkse gevangenschap en de erkenning van een Nederlandse echtscheiding in het buitenland eenvoudig aan te vliegen. Ik ben ook bekend met de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht. In het verleden mocht ik daar weleens naartoe. Dergelijke bijeenkomsten duren lang en zijn ongelooflijk ingewikkeld, maar Nederland is wel gastland van die intergouvernementele organisatie. Is het mogelijk dat Nederland dit vraagstuk, dit fenomeen, eens agendeert met als gevolg dat er processen in werking treden waarvan ook Nederland de vruchten kan plukken?'

Staatssecretaris Teeven: Zoals ik al zei, heb ik daartoe alle bereidheid, maar we moeten volgens mij wel onderkennen dat het een langlopende agenda is. We kunnen het hier niet vandaag besluiten en even voor eind 2014, begin 2015 agenderen, zodat het in 2017 geregeld is, om maar eens een optimistisch "realisatiepad" te schetsen. Mijn ervaring met de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht is dat een en ander zeer lang duurt en dat het heel weerbarstig is om alle landen op een lijn te krijgen. Het helpt ook niet om te dreigen met iets al dan niet doen of met uit het verdrag stappen. De kunst is juist om al die landen die nog niet zijn aangesloten, vaak de probleemlanden, erbij te krijgen. Het kabinet is zeer bereid om dergelijke inspanningen te leveren en om dingen op de agenda te zetten, maar het is vrij ingewikkeld om ze gerealiseerd te krijgen, zo leert onder andere het vraagstuk van interlandelijke adoptie, dat ook langs de lijnen bij de Haagse Conferentie loopt. Dus gastland of niet, ik ben zeer bereid om het op de agenda te zetten, maar het is een ingewikkeld proces dat niet heel snel verloopt. Laat ik dat hier eerlijk zeggen.

De heren De Wit en Schouw hebben mij aangespoord om het beleid in te zetten op de wederzijdse erkenning van de ontbinding van huwelijken. Beiden hebben gerefereerd aan heel veel mogelijkheden. Wij denken dat wij het internationale overleg over de erkenning van huwelijken moeten voortzetten. Wij moeten proberen de openbare-orde- excepties binnen de landen die zijn aangesloten bij de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht, zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Zelfs tussen landen binnen de Europese Unie zijn er echter grote verschillen rond de invulling van de openbare-orde-exceptie. De heer De Wit vroeg mij om de dialoog met landen buiten de EU aan te gaan om de erkenning van Nederlandse echtscheidingen in die landen te vergemakkelijken. Dat zullen wij zeker doen, maar wij gaan wel eerst bekijken wat er uit de lopende onderzoeken over de aard en de omvang van huwelijksdwang komt. In die onderzoeken wordt uitdrukkelijk beoogd om oplossingsrichtingen te zoeken om vrouwen een weg te bieden om uit situaties van huwelijkse gevangenschap te geraken. Als wij een goed beeld hebben van de mogelijkheden en de onmogelijkheden, dan zullen wij nader bezien of aanvullende maatregelen nodig zijn om de vrouwen te helpen. Wij blijven in contact met hen die zich ook in Nederland buitengewoon inspannen voor dit onderwerp, want er zitten mensonterende situaties bij.

Daarmee kom ik meteen op de volgende vraag van mevrouw Helder, te weten of de nietigverklaring door de Nederlandse rechter overal wordt erkend. Daarvoor geldt hetzelfde als voor de echtscheiding. Sommige landen zoals Pakistan en Iran erkennen onze echtscheiding niet. Wij veranderen dit niet vanuit Den Haag en ik heb dat ook overgehouden uit mijn contacten met Femmes for Freedom. Dat geldt ook voor onze nietigverklaring. Iemand van wie de echtscheiding hier is uitgesproken, blijft een probleem hebben op het moment dat zij naar Iran of naar Pakistan gaat. Zolang die landen niet deelnemen aan het internationaal overleg met betrekking tot de erkenning van elkaars rechtsstelsels, blijft dit natuurlijk een probleem. Je stapt dan niet zelf uit het verdrag, want er

zitten ook heel veel goede kanten aan die Haagse Conferentie die wij graag willen behouden.'

Opzij, maart 2016:

Sadet Karabulut: 'Wat hierbij niet helpt, is dat minister Asscher alleen om de tafel zit met imams en moskeebesturen. Typisch Nederlands om te willen polderen met belangenorganisaties, maar in moskeebesturen zitten geen vrouwen. De belangen van moslima's worden op ministerieel niveau niet vertegenwoordigd, denk maar niet dat moslimmannen daarover praten. Minister Asscher moet daarom ook met moslima's zoals Shirin Musa in gesprek.'

Plenaire behandeling van het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht BES met het oog op de verruiming van de mogelijkheden tot strafrechtelijke aanpak van huwelijksdwang, polygamie en vrouwelijke genitale verminking op 10 oktober 2012²¹:

Cora Nieuwenhuizen (VVD): 'De actiegroep Femmes for Freedom, die de VVD een warm hart toedraagt, pleit voor een taskforce huwelijksdwang naar het voorbeeld van de Britse Forced Marriage Unit. Mevrouw Hilkens had het daarnet ook over. Ik wil graag van de staatssecretaris weten of hij een dergelijke taskforce ziet als een goed en effectief instrument in de strijd tegen huwelijksdwang en zo ja, of hij daaraan ook wil meewerken. In het afgelopen jaar is ook nog een andere kant van huwelijksdwang onder de aandacht gebracht. Daarbij heeft Femmes for Freedom het voortouw genomen. Het gaat om de dwang om getrouwd te blijven en dus niet te kunnen scheiden. Het is meer dan afschuwelijk om te zien hoe zo aan mensen, veelal vrouwen, het perspectief op een beter, vrij leven wordt ontnomen, met alle trieste gevolgen van dien. Waarom kiest het kabinet niet voor een bredere concretisering van het begrip "huwelijksdwang" met daarin opgenomen de dwang om getrouwd te blijven? Gaat er niet een stevige preventieve werking vanuit als aan familie in landen van herkomst kan worden aangegeven dat het in Nederland strafbaar is om iemand in een huwelijk gevangen te houden? Graag krijgt de VVD door de staatssecretaris nog eens toegelicht waarom het kabinet er niet voor heeft gekozen om huwelijksdwang zelfstandig strafbaar te stellen als klachtdelict. Hoe ziet het kabinet dit in relatie tot de aangiftebereidheid? Ik vraag de staatssecretaris ook in te gaan op de problematiek van de zogenaamde hinkende echtscheiding, waarbij er na ontbinding van een Nederlands burgerlijk huwelijk nog een religieus en/of statelijk huwelijk in een ander land overblijft, waardoor zelfs polygamie mogelijk weer aan de orde kan zijn. Ziet de staatssecretaris hiervoor een andere oplossing dan de verplichting op te leggen om eerst het religieus huwelijk te ontbinden? Wij hebben er eerder over gesproken; er zijn kanttekeningen bij te plaatsen.'

Peter Oskam (CDA): Ik keer terug naar de huwelijksdwang. Wie zich in het buitenland schuldig maakt aan dwang tot het aangaan van een huwelijk, wordt strafbaar. De CDA-fractie heeft in schriftelijke stukken gevraagd of wij dit delict niet ruimer moeten nemen. Het komt immers niet alleen voor dat vrouwen worden gedwongen om te trouwen, maar ook dat zij worden gedwongen om getrouwd te blijven. Huwelijksgevangenschap dus. Onder meer de organisatie Femmes for Freedom, waarvan leden aanwezig zijn op de tribune, pleit daarvoor. De CDA-fractie heeft dan ook sympathie voor het amendement-Arib/Hilkens van de PvdA-fractie. De staatssecretaris schreef in een reactie op hun pleidooi dat bij het enkele feit dat een van de partners niet instemt met een scheiding nog geen sprake van huwelijksdwang hoeft te zijn, zolang geen sprake is van geweld of

---

²¹ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20122013-11-8.html>

dreiging met geweld. Dat is ook zo. Er kunnen goede redenen zijn voor een man of vrouw om niet meteen in te gaan op een eis tot echtscheiding. De CDA-fractie kan dit in ieder geval volgen.

Daarachter zit wel het probleem dat vrouwen die leven in huwelijkse gevangenschap vaak wel zijn gescheiden uit het burgerlijk huwelijk, maar niet kunnen scheiden uit het religieuze huwelijk. Daarvoor hebben ze dan de rechter nodig. Ik geef enkele kleine voorbeelden. Een moslima die van haar Marokkaanse man scheidt, kan als het huwelijk naar islamitisch recht geldig blijft, niet veel beginnen als haar ex-echtgenoot de kinderen meeneemt naar Marokko. Ik hecht aan praktijkvoorbeelden, mevrouw de voorzitter. Een moslima uit Pakistan, wier echtgenoot een bedrieger blijkt te zijn, heeft een probleem als hij weigert religieus van haar te scheiden. Niet alleen is het lastig om zonder toestemming van haar ex het paspoort te verlengen, maar ook wordt het haar onmogelijk gemaakt zich los te maken van de schaamte over haar huwelijksverleden. Verder loopt zij het risico gestenigd te worden als zij weer naar Pakistan gaat. Voor deze vrouwen staat in Nederland de gang naar de burgerlijke rechter open. Die kan ex-echtgenoten dwingen mee te werken aan de ontbinding van het religieuze huwelijk op straffe van een dwangsom. Het probleem is alleen, zoals eerder geschetst door mijn voorgangers, dat voor zo'n stap een enorme overwinning nodig is. Het CDA heeft dan groot respect voor de geëmancipeerde vrouwen die deze stap toch durven te zetten. Veel vrouwen weten echter niet eens dat die weg openstaat en het gaat hier dus ook over een stukje voorlichting. Het CDA vindt het belangrijk dat islamitische vrouwen weten dat zij naar de rechter kunnen stappen als hun echtgenoot weigert om mee te werken aan een scheiding volgens islamitisch recht. De vraag is aan de staatssecretaris of hij bereid is, zich met kracht in te zetten voor voorlichting en bewustwording. Ook bewustwording is hier al aan de orde gekomen. Zijn er al contacten met islamitische organisaties over dit soort vormen van voorlichting en hoe verlopen die? Is de staatssecretaris bereid om maximaal te laten zien dat wij aan de kant van deze vrouwen staan? Dat is belangrijk in het kader van de aangiftebereidheid. Als de overheid achter deze vrouwen staat, durven zij misschien ook wel meer.

Een ander pleidooi van Femmes For Freedom is de uitbreiding van artikel 827, eerste lid, van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. In dat artikel worden de nevenvoorzieningen opgenoemd die de rechter kan treffen bij het uitspreken van een echtscheiding. Het pleidooi van Femmes For Freedom is om het artikel zodanig uit te breiden dat ook het ontbinden van het religieuze huwelijk, als nevenvoorziening, wordt geregeld. De staatssecretaris zegt dat dit niet hoeft omdat dit eigenlijk al kan. Uit de jurisprudentie blijkt dat dit valt onder sub f. Er zijn allerlei mogelijkheden om toch die nevenvoorzieningen te treffen, mits die voldoende samenhang vertonen met het verzoek tot echtscheiding en niet te verwachten is dat de behandeling daarvan tot onnodige vertraging van het geding zal leiden. Dat is eigenlijk het criterium.

De staatssecretaris heeft gezegd dat hij geen reden ziet om artikel 827 uit te breiden. De vraag van het CDA is om daarvoor uitgebreidere argumenten te gebruiken. Deelt de staatssecretaris de mening van de CDA-fractie dat het van groot belang is dat islamitische vrouwen weten dat zij naar de rechter kunnen gaan als hun ex weigert mee te werken aan een religieuze scheiding? Als het kabinet dat belang graag steunt met een bewustwording- en voorlichtingscampagne, waarom dan ook niet met uitbreiding of aanvulling van artikel 827? Ook dat willen wij graag van de staatssecretaris weten.'

Nine Kooiman (SP): Mijn volgende punt hebben de woordvoerders van de fracties van het CDA en de VVD ook aangedragen. Zoals de staatssecretaris weet, strijdt onder andere Femmes for Freedom voor vrouwen die volgens Nederlands recht mogelijk gescheiden zijn maar die niet onder het juk van een huwelijk gesloten in het land van herkomst uit kunnen komen. Dit kan enorme problemen geven, bijvoorbeeld voor een Iraanse vrouw die hier gescheiden is maar die niet zonder toestemming van haar ex-echtgenoot naar Iran kan

reizen. De heer Oskam heeft al een aantal mooie voorbeelden genoemd van deze problematiek, dus die zal ik niet herhalen. Dit is een lastig punt. Ik begrijp dat als een vrouw in Nederland een scheiding aanvraagt, de rechter niet kan opleggen dat die ook in het land van herkomst geldt. De Nederlandse rechter heeft geen zeggenschap over het recht daar. Femmes for Freedom en ook professor Van der Velde hebben echter tijdens de hoorzitting een oplossing voor dit probleem gegeven die ik graag aan de staatssecretaris voorleg. Zij stellen voor dat wanneer een vrouw bij de rechter zegt dat zij graag in de echtscheidingsbeschikking als voorwaarde opgenomen wil zien dat de ontbinding ook moet plaatsvinden in het land van herkomst of wanneer beide partijen achter een scheiding in het land van herkomst staan, dit opgenomen wordt in de beschikking. Ik wil, net als een aantal andere leden, dit punt heel graag onder de aandacht van de staatssecretaris brengen en krijg hierop graag een reactie.

De staatssecretaris zei dat de echtscheidingsbeschikking moeilijk zou liggen. Ik heb echter van prof. Van der Velden en van Femmes for Freedom gehoord dat het wel kan. Mogelijk kan de staatssecretaris met hen in overleg treden. Ook op dit punt heb ik een motie ter ondersteuning.'

Kamerstuk 32175 nr.31, Brief van de minister en de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie op 21 mei 2012²²:

'Voorlichting over de mogelijkheden die slachtoffers hebben om het religieuze huwelijk te ontbinden achten wij in dit verband van groot belang. Daarbij is vooral een rol weggelegd voor organisaties die dicht bij de slachtoffers staan en deze kunnen bereiken, zoals bijvoorbeeld Femmes for Freedom.'

Mirjam Sterk (CDA) tijdens het spoeddebat over de toepassing van islamitisch recht door Nederlandse rechters van 29 september 2011²³:

Wij hebben veel respect voor vrouwen die onwetend of onder druk soms instemmen met toepassing van bijvoorbeeld het Marokkaanse familierecht. Er heeft onlangs een voorbeeld van gestaan in Vrij Nederland, namelijk dat van Shirin Musa. Zij sleepte uiteindelijk haar echtgenoot Walid voor de rechter omdat zij islamitisch wilde scheiden. Wat was namelijk het geval? Het bleek dat deze man uiteindelijk alleen maar met haar was getrouwd vanwege een verblijfsvergunning. Op het moment dat hij getrouwd was, is hij naar de burgerlijke rechter gestapt om het huwelijk te laten ontbinden. Zij bleef wel achter met een islamitisch gesloten huwelijk, wat voor haar risico's zou kunnen opleveren als zij terug zou keren naar Pakistan. De rechter heeft uiteindelijk Walid gedwongen, op straffe van een dwangsom van € 50.000, om mee te werken aan de echtscheiding op basis van islamitisch recht. Wij vinden het fantastisch dat vrouwen als Shirin Musa uiteindelijk het recht durven te pakken en voor zichzelf op durven te komen. Er zijn echter ook heel veel vrouwen in Nederland die dat niet kunnen, omdat zij niet weten wat de mogelijkheden zijn in Nederland. Wij vragen de staatssecretaris om nog een keer aan te geven wat hij eraan doet om de kennis over de rechten van vrouwen in Nederland op dit punt toegankelijk te maken.

Ten slotte is onze vraag of rechters zich wel voldoende bewust zijn van de gevolgen van de toepassing van vormen van islamitisch recht. Kan de staatssecretaris ons op dat punt geruuststellen? Is hij bereid om het onder de aandacht te brengen van de Raad voor de Rechtspraak?

---

²² <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32175-31.html>

²³ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/h-tk-20112012-6-13.html>